

УДК [712.253:58]:06.091

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1**БЕРЕЗОВА АЛЕЯ імені АКАДЕМІКА А.М. ГРОДЗИНСЬКОГО**

У Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України відбулися урочисті заходи з вшанування пам'яті академіка Андрія Михайловича Гродзинського.

15 жовтня 2013 року березовій алеї, яка розташована ліворуч від центрального входу до Ботанічного саду вздовж розарію, було присвоєно ім'я видатного ботаніка і фізіолога, фундатора алелопатії, академіка Академії наук України Андрія Михайловича Гродзинського.

А.М. Гродзинський у період з 1965 до 1988 р. (до кінця життя) був директором Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР (нині — Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України). З його ім'ям пов'язаний новий етап розвитку Ботанічного саду — суттєве поглиблення та розширення фундаментальних наукових досліджень, заснування відділу і наукової школи алелопатії — нового наукового напрямку, який досліджує хімічну взаємодію рослин, а також відділів медичної ботаніки, тропічних та субтропічних рослин, нових культур, лабораторії цитології.

Тридцятирічна березова алея зустріла учасників заходу золотистими барвами. Під акомпанемент осіннього листя було виголошено промови.

Почесний директор НБС, член-кореспондент НАН України Т.М. Черевченко оголосила наказ про присвоєння березовій алеї ім'я академіка А.М. Гродзинського та розповіла про особливості підготовки до посадки дерев на цій алеї.

«Андрій Михайлович гаряче підтримував цю ідею і доклав багато зусиль для її здійснення. Свого часу на місці березової алеї була тополева, на якій тополі втратили декоративність, посохли. Андрій Михайлович запропонував не лише викопати кореневища, а і ви-

везти з-під них усю землю, замінивши новою. Було проведено величезну трудомістку роботу і виникло запитання: які види дерев мають замінити тополі? Ландшафтні архітектори запропонували каштани. З цього приводу була тривала дискусія як на засіданні вченої ради, так і поза ним, причому більшість членів ради відхилили цю пропозицію, але переконати спеціалістів-ландшафтників було непросто. Співробітники Саду, які пропрацювали в ньому декілька років, обгрунтовано доводили, що логічно висадити берези, адже тоді березова алея вестиме на колекційну ділянку беріз.

Андрій Михайлович уважно вислухав усі пропозиції, обміркував їх і спокійно, але твердо поставив крапку в цій дискусії: «До березового гаю має вести березова алея, адже вона буде світлою і веселою».

Сьогодні шумлять своїми ніжними листочками, витонченими біленькими гілочками берези, нагадуючи про Андрія Михайловича — унікальну постать в історії вітчизняної і світової науки, вченого з широким колом наукових інтересів, організатора науки та розбудовника Саду, який започаткував нові напрями в біологічній науці, котрі принесли Садові світове визнання. Він був ландшафтним архітектором від Бога, про що свідчить і ця березова алея, яка відтепер носитиме його світле ім'я».

Донька вченого — А.А. Гродзинська розповіла про його теплі родинні стосунки, про роботу Андрія Михайловича в Ботанічному саду.

С.В. Клименко згадала про посадку березової алеї та спільну роботу з А.М. Гродзинським.

В.Г. Собко, О.Б. Блюм, П.Є. Булах, Ф.М. Левон, В.Ф. Горобець, Д.Б. Рахметов, Н.І. Джуренко і Т.О. Щербакова виступили зі спога-

© Н.М. СМІЛЯНЕЦЬ, 2014

Посадка березової алеї. Зліва направо: М.І. Орлов, А.М. Гродзинський, С.В. Клименко (фото з архіву С.В. Клименко)

дами про Андрія Михайловича. Н.В. Заїменко подякувала співробітникам і гостям за вшанування пам'яті А.М. Гродзинського.

Цей святковий захід перетворився на обмін спогадами про Андрія Михайловича, якими поділилися багато працівників Саду, представників старших поколінь і молоді.

Зі спогадів старшого наукового співробітника відділу дендрології та паркознавства Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка, кандидата біологічних наук, куратора ділянки беріз Л.І. Пархоменка: «багато сил віддав А.М. Гродзинський будівництву і розвитку Ботанічного саду. Посадка березової алеї пов'язана з ім'ям великого вченого. Ще у 1985 р. за його безпосередньої участі були висаджені саджанці беріз. Усі відділи взяли

участь в облаштуванні і висадили по декілька рослин на цій алеї.

Алею із рослин берези повислої (*Betula pendula* Roth.) та б. пухнастої (*Betula pubescens* Ehrh.) було закладено у третій декаді квітня 1985 р. Підготовчі роботи здійснювали у 1984 р. На місці нинішньої алеї із берези існував живопліт із бирючини звичайної (*Ligustrum vulgare* L.), а із дерев зростали тополя італійська пірамідальна (*Populus italica* (Du Roi) Moench. (*P. pyramidalis* Roz.)). Рішенням Вченої ради було схвалено створити алею із беріз на честь 50-річчя нашої установи. Андрій Михайлович особисто контролював хід розкорчовування та підготовки площі до посадки. У березні 1985 р. він за участю заступника директора Тетяни Михайлівни Черевченко, головного агронома Миколи Яковича Набока, завідувача відділу дендрології та паркознавства Миколи Арсеновича Кохна та наукового співробітника Леоніда Івановича Пархоменка обговорили етапи проведення посадки. Посадковий матеріал відібрано Л.І. Пархоменком у розсаднику «Капітанівка» (Кієво-Святошинський р-н, Київської обл.). Саджанці 5–7-річного віку були висаджені через 1,5 м один від одного. Підготовку посадкових ям та посадку саджанців здійснювали співробітники відділів і лабораторій, частину саджанців (20 шт.) було прикопано у корзинах із верболозу для подальшої посадки. У вересні того ж року їх було висаджено під час святкування 50-річчя Ботанічного саду учасниками конференції від початку алеї з липи вздовж огорожі ділянок відділу квітниково-декоративних рослин та нинішньої ділянки «Топіарне мистецтво». Серед учасників конференції, крім співробітників Саду, були директор Головного ботанічного саду РАН (Москва) Л.М. Андреев, а також науковці С.А. Мамаєв (Свердловськ), В.І. Ткаченко (Фрунзе) та ін. Пізніше алею із беріз було проріджено і нині дерева ростуть через 3 м одне від одного.

Минули роки, але працівники Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка завжди з теплом і любов'ю згадують свого колишнього директора.

Сучасний вигляд березової алеї імені академіка А.М. Гродзинського. Зліва направо: Т.М. Черевченко, В.Ф. Горобець, Т.Ю. Бедернічек, А.А. Гродзинська, С.В. Клименко (фото Н.М. Смілянець)

Зі спогадів провідного наукового співробітника відділу дендрології та паркознавства, доктора сільськогосподарських наук, професора Ф.М. Левона: «Андрій Михайлович був видатним ученим із світовим ім'ям, великим патріотом Саду і справжнім будівничим. Він не лякався фізичної праці, його часто можна було бачити роздягненим до пояса, з косою, сокирою чи ломом у руках. Одним із об'єктів його уваги була організація робіт з проектування і створення алеї беріз, яка оточує розарій, колекції квітниково-декоративних рослин, шпилькових, бузків, форзицій тощо. Цю алею було створено у 1985 р. з нагоди 50-річного ювілею Ботанічного саду за ініціативою та безпосередньою участю Андрія Михайловича, а також за участю практично всіх працівників Саду.

І хоча про Андрія Михайловича написано багато статей і спогадів, пригадуються нові епізоди спілкування з ним. На деяких з них хотілося б спинитися.

Академік Гродзинський своїм прикладом заохочував науковців до участі в роботах зі створення експозиційних ділянок, ландшафтного формування насаджень, на будівництві. Часто по закінченні таких робіт влаштовувалися загальні обіди, на яких Андрій Михайлович був тамадою, пропонував наповнити вином келихи і випити їх «з перевіркою на голові».

На вечорах з нагоди свят А.М. Гродзинський завжди був активним учасником, з жартами, анекдотами, розіграшами. Пригадую, на одному із таких вечорів я виграв приз найпрацьовитішого співробітника, Андрій Михайлович тоді вручив мені велику дерев'яну ложку.

Під час візитів до Саду високоповажних гостей він часто доручав молодим працівникам зустрічати їх та проводити екскурсії. Так, у 1987 р. я зустрічав у Саду відомих вчених-фізиків, академіків, лауреатів Нобелівської премії Олександра Михайловича Прохорова і Миколу Геннадійовича Басова.

Запам'яталися засідання вчених рад, які Андрій Михайлович проводив дуже цікаво, і відвідування яких було обов'язковим для науковців, починаючи зі старших наукових співробітників, але за неявку жодних санкцій не вживали, оскільки всім було відомо, що на ці засідання ми завжди ходили залюбки. Це була справжня школа для науковців, ми завжди були раді вислухати його думку з будь-якого питання. Він міг оцінити науковий рівень і значущість наукового доробку доповідача у будь-якій галузі — в ботаніці, фізіології, екології, лісознавстві тощо. Андрій Михайлович дуже цінував час, коректно вимагав дотримуватися регламенту, не захоплював ораторства, довгих монологів, зайвих балачок на засіданнях.

Як згадують багато працівників саду, Андрій Михайлович, обганяючи співробітника, який йшов пішки чи в Саду, чи в місті, завжди зупинявся і пропонував підвезти, у такий спосіб він міг вирішити багато питань та зекономити наш і свій час.

Запам'яталися його жартівливі пояснення різниці між членом-кореспондентом і дійсним членом Академії наук.

Минуло багато років як пішов у вічність Андрій Михайлович, але він незримо завжди поруч і назавжди залишатиметься у нашій пам'яті. Не минає і дня, щоб ми не згадали про нього, і це засвідчує нашу любов та повагу до нього».

Дуже ширі та сердечні спогади про Андрія Михайловича співробітників різних відділів, про спільну роботу в Саду навела завідувач відділу акліматизації плодів рослин, доктор біологічних наук, професор Світлана Валентинівна Клименко.

«Це було навесні далекого пам'ятного 1985 року... Чому пам'ятного? Таких весняних суботників у нас було багато, адже завжди прибирали не лише дороги, доріжки, а й схили. Завжди такі заходи були масовими і дружними. Незважаючи на великий обсяг робіт на ділянках у «земельних відділах», співробітники цих відділів також брали участь у суботниках. Проте то був особливий загальносадівський субот-

ник. Це був заклик до створення алеї, яка була б і гарною, і незвичайною, і на десятиліття...

З величезним ентузіазмом (як і завжди) поставився до цього А.М. Гродзинський. Власне, це була його ідея, яку дружно підтримали як керівники підрозділів, так і всі співробітники. Дивлюся на фото на такі дороги обличчя співробітників, яким ніколи не була байдужою доля Ботанічного саду. Це на їх плечі лягли роботи у важкі роки повоєнної розбудови Саду. Люди працювали, не шкодуючи себе, над створенням колекцій, ділянок, зібранням генофондів рослин. Ось М.Я. Набок, який знав усе в Саду: кожне дерево і кожен камінчик. Андрій Михайлович завжди дослухався до його порад... А ось М.П. Яценко. Який фахівець! Як добре він знав закони селекції. Недарма рівних його сортам жоржин немає у світі. А ось В.Б. Логгінов — наш теоретик і розумник. Було від кого успадкувати гени мудрості — батьки були відомими вченими. Подібне можна сказати про багатьох наших учених, які присвятили своє життя Ботанічному саду.

На фото наші ветерани — М.А. Кохно, І.М. Шайтан, В.П. Гринь, П.Н. Шклярчук, М.А. Набок, М.Ф. Каплуненко, Є.П. Кобзар, Л. Середя, Н.Ф. Мінченко, К.І. Пікус, Є.О. Пивовар, О.К. Дорошенко. Поруч стоять тоді ще юні Н.І. Мохова, В.І. Мельник, В.Ф. Горобець, І.М. Рибак, В.С. Крамар. Ось бачу ще В.І. Богатиря, З.А. Саричеву. Був увесь колектив, прийшли всі, бо інакше і не могло бути!

Поряд з видатними вченими, науковцями працювали робітники, інженери, садівники. Всіх нас об'єднувало бажання і прагнення зробити Сад кращим, привабливішим, щоб він став зеленою скарбницею як для сучасників, так і для майбутніх поколінь.

Пригадую Михайла Івановича Орлова — інтродуктора, селекціонера. Яку колекцію сортів клематисів він зібрав! А як опікувався нею!

Роботу із закладання алеї було чітко організовано — інвентар, земля, перегній і, головне, берези — чудові саджанці — все було підготовлено.

І закипіла робота. Хтось перемішував землю у посадковій ямі, хтось тримав саджанець,

тут же загортали, поливали, підв'язували до кілочків і тендітні берізки шикувалися у рівненькі рядочки.

Ростить на радість людям! З таким настроєм ми були тоді — щасливі, завзяті. Приємно було усвідомлювати, що робимо надзвичайно важливу справу — закладаємо майбутнє нашого Саду.

Яким далекоглядним був Андрій Михайлович! Минули роки. Зміцніли, зашелестіли листочками наші берези, дякуючи тим, хто їх посадив, доглядав, згадуючи тих, кого вже немає, радісно вітаючи тих, хто приходить у цей чудовий березовий рай.

Свята справа — саджати рослини. Нині це актуально, особливо у таких забруднених місцях, яким став Київ. Як добре, що є такий зелений куточок у місті, як наш Ботанічний сад!

А я ще й знаю, де «моя» берізка. Запам'ятала, записала у щоденнику, де саме її посадила. Тепер вітаюсь із нею кожного разу, йдучи до розарію чи до квітникарів, чи розповідаючи про наш Сад гостям.

Найголовніше, що такі заходи були явищем не періодичним, а системою. Адже будували на майбутнє і для прийдешніх поколінь! А, головне, не боялися роботи і завжди були об'єднані ідеєю про благополуччя та розквіт Саду.

От і настали часи, коли вже можна оцінити здобутки, помилуватися могутніми гінкго, які розташувалися біля Головного входу, чудовими тисами, ялинами і ошатною тінистою березовою алеєю. Помилуватися... і згадати тих, хто був причетним до створення та збагачення колекцій, організації величезної роботи, якої потребує Сад — живий зелений організм, згадати тих, хто, не покладаючи рук, працював: копав, висаджував, косив, поливав, аби дивувати відвідувачів.

Всесвітньовідомий український учений-селекціонер Л.П. Смиренко сказав: «Хто дихає садом, той дихає молодістю, радістю життя, поезією та довголіттям!»

Матеріали збрала і підготувала
Н.М. Смілянець